

Yttrande över LOV ATT VÄLJA – Lag Om Valfrihetssystem (SOU 2008:15)

Famna har av regeringen inbjudits att yttra sig över rubricerad utredning, och lämnar därför följande synpunkter och kommentarer.

1. Allmänna synpunkter och förslag.

Famna välkomnar utredningen och dess förslag till valfrihetssystem som en väg att öka valfrihet och inflytande för brukare och att främja en mångfald av utförare. Vår erfarenhet från kommuner och stads- eller kommundelar där valfrihetssystem praktiserats är den, att varefter förtroendet med systemet växer, ökar intresset för att välja och tillfredsställelsen av att kunna påverka sin situation upplevs som alltmer betydelsefull.

Det förändrings- och utvecklingsarbete som haft till syfte att öka konkurrensen inom vård och omsorg och genom att erbjuda andra driftsformer har genom LOU:s utformning och tillämpning fått till följd att såväl idéburna organisationer som privata mindre företag verkat med för dem ofördelaktiga förutsättningar. Detta finns beskrivet i tidigare offentliga utredningar och rapporter. Detta är och har medfört en begränsning av utbudet till men för såväl brukare som producenter och därmed försvårat utvecklingen av exempelvis den ideella sektorns vård och omsorgsverksamheter. Samtidigt har LOU utgjort ett mindre problem för de stora vårdföretagen.

Famna ser därför positivt på införandet av en lag om valfrihet och menar att den ger bättre förutsättningar för ökad mångfald och en bredare och bättre kvalitet. Ett valfrihetssystem i enlighet med utredningens förslag utgör också ett väsentligt bidrag till det av regeringen uttalade målet att undanröja hinder för den ideella sektorns utveckling, i detta sammanhang inom vård och omsorg. Utredningens förslag ligger därför väl i linje med förslag inom ramen för den föreslagna överenskommelsen mellan regeringen och idéburna organisationer på det sociala området.

Regeringen ger i direktiven utredningen i uppdrag att utforma ett system som stimulerar en ökad mångfald till storlek, inriktning och driftsform samt att systemet skall motverka att några aktörer får en monopolliknande ställning på marknaden.

Vi menar att utredningen hade tjänat på att förtydliga vad som avses med mångfald till storlek och inriktning liksom att man mer utförligt tagit upp frågan om risk för en monopol- eller oligopolliknande utveckling samt med vilka övriga medel man kan motverka detta.

Vi menar att det blir en väsentlig uppgift i uppföljningen av lagförslaget tillämpning att undersöka huruvida utvecklingen går mot en ökad mångfald eller ej.

Famna föreslår att

- regeringen förtydligar vad man avser med mångfald inom hälso- och sjukvård och socialtjänst, inte minst för att underlätta uppföljningen av om utvecklingen går mot ökad mångfald eller ej
- regeringen ger SCB i uppdrag att utveckla statistikproduktion kring vård och omsorg som gör det möjligt att följa och analysera utvecklingen avseende dess mångfald
- regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att i samverkan med relevanta organisationer följa upp och redovisa hur sambanden mellan kvalitet och olika system för att etablera och driva verksamheter; egen regi, bidrag, LOU och LOV

2. Övriga synpunkter.

2.1 Krav på utförarna.

Utredningen menar att kommuner och landsting utöver kravet på att verksamheterna skall bedrivas enligt gällande rätt, inklusive EG-rättsliga principer, kan ställa andra krav. Som exempel nämns bl.a. krav på kvalitet, personalens och ledningens utbildningsnivå och FoU-samverkan. Vidare skriver utredningen att ju högre krav som ställs desto färre företag eller organisationer kommer vara intresserade av ett avtal.

Famna instämmer med vad utredningen skriver i kapitlen 6 och 7 om kvalitet och krav men vill framhålla att kommuner och landsting bör utforma lokala krav i dialog med organisationer och företag i form av tidiga konsultationer. (Se Förslag till överenskommelse mellan regeringen och idéburna organisationer.) Utformningen av kvalitetskrav vinner på att utarbetas i nära dialog med dem som skall bedriva verksamheterna. Detta gäller för nationella såväl som lokala krav och kvalitetskriterier. En sådan tidig konsultation kan vara en del av och genomföras inom ramen för arbetet med de kommunala konkurrensprogrammen, vilka i sin tur bör ha som uttalat politiskt mål att bl.a. utveckla mångfalden till storlek och inriktning bland utförarna.

Famna välkomnar samtidigt arbetet med nationella krav och kvalitetskriterier. Sådana skulle kunna underlätta för idéburna organisationer genom att minska det administrativa merarbete vilket uppstår när olika kommuner och landsting i alltför hög grad utvecklar sina egna och specifika kriterier.

Famna föreslår att

- regeringen lägger till krav på personaltäthet och bemanning bland exemplen på andra relevanta krav som kan ställas av kommuner och landsting. Inte minst inom områden som äldreomsorg vill vi hävda och värna närvaron av väl utbildad och engagerad personal.

Famna föreslår att

- regeringen låter utreda de oklarheter utredningen hänvisar till avseende frågan om meddelarfrihet i syfte att sådan meddelarfrihet skall kunna ingå i kommuners och landstings avtal med privata organisationer.

Famna anser vidare att kommuner och landsting vilka väljer att arbeta med valfrihetssystem skall medverka i arbetet med nationella kvalitetsjämförelser mellan utförare och göra dessa jämförelser tillgängliga för medborgarna.

Famna menar att de krav som ställs avseende ekonomisk kapacitet och omvårdnadskompetens inom särskilt boende inte väsentligen bör skilja sig från de man ställer inom hemtjänst. Detta mot bakgrund av att den s.k. kvarboendep principen leder till att allt fler med stora vård- och omsorgsbehov vårdas i det egna hemmet. Med en sådan utveckling ökar kraven på hemtjänstinsatserna.

2.2 Uteslutning av leverantörer (5.5) och tilldelning av kontrakt (5.6).

Famna föreslår att

– skrivningarna i stycke 5.5 och 5.6 bör kompletteras med en paragraf om att företag och organisationer med uppdrag inom ramen för valfrihetssystem, liksom LOU, skall verka på ett sätt som överensstämmer med samhällets grundläggande demokratiska värderingar. Ett sådant krav ställs exempelvis på idéburna organisationer vilka verkar inom det sociala området med stöd av offentliga bidrag och bör därför kunna ställas på utförare inom de områden utredningen omfattar.

2.3 Val av utförare och ickevalsalternativ.

Famna förordar den regel som innebär att kommunen/landstinget anvisar någon av de utförare som har avtal enligt en uppställd turordning. Detta förslag är det mest neutrala av dem som utredaren diskuterar. Att ha beställarens egenregiverksamhet som ickevalsalternativ innebär i praktiken att det kan uppfattas som en viktning bland utförarna, likaså vid det förslaget som innebär upphandling av ett särskilt ickevalsalternativ.

Utredningen visar att biståndsbedömarna har en nyckelfunktion i dagens valfrihetssystem. Så blir det även i det föreslagna valfrihetssystemet. Förutom att de skall bedöma behov av hjälpinsatser skall de också kunna redovisa vilka organisationer och företag kommunen har kontrakt med samt utgöra stöd för den som ska välja, utan att vara styrande. För den saken förutsätts de vara goda kommunikatörer.

Famna förslår att regeringen ur stimulansbidragen avsätter medel för utbildningsinsatser för vårdbedömare.